

Dapi 75 onns «Pro Lej da Segl»
Co che l'uniun per la protecziun da la cuntrada dals lais festivescha ses anniversari. **2**

Zernez e las segundas abitaziuns
La vischnanca decida proxima-main davart duas revisiuns da la planisaziun locala. **7**

LA QUOTIDIANA

Redacziun: Via Sommerau 32, 7007 Cuira, tel. 081 255 57 10, redacziun@laquotidiana.ch

Quatter furmaziuns

■ (anr/gns) Igl «Äplerchörli» Vaz totga tar egna dallas miglras furmaziuns da giodel dalla Svizra orientala. Siva digl 2015 stat igl chor sot la direcziun da *Hany Kürtel*. Alla fegn da chest meis anveida la furmaziun a dus concerts. Egn ò li a Lai e l'oter a Savognin. Cugl «Äplerchörli» Vaz concerte-

scha anc igl arpretist *Nicolas Senn*, el tg'ins canoscha er sur igls cunfegns svizzers. Dalla parteida èn anc dus ulteriouras furmaziuns: l'Ensemble da brass da giuvenils dalla Societad da musica Vaz/Lai e las «Fifferlottas pintgas».

> PAGINA 9

«Prosuments» e persunal

Ina gruppaziun vul fundar cooperativa per sustener l'agricultura da muntogna

DAD AUGUSTIN BEELI / ANR

■ **Giu la Bassa dat ei gia 50-60 talas cooperativas. Ellas muntognas ei «Solawi» aunc nunencunoschent. Piuniers en Surselva vulan promover la solidaritad ell'agricultura.** Ell'agricultura – seigi muntagnarda ni dalla Bassa – porschan massa maschinas ozilgi agid. Quei ei necessari, pertgei las famiglias ein pintgas, fumepls e fumitgasas caras e buca pli a disposiziun. Tut il puresser selai denton buc automatisar cun maschinas. Per exempel far seivs e controllar quellas, schubergiar e scuar, catschar muvel, tgirar magnuccas, zavrar truffels ed auter. Talas occupaziuns consumeschan bia temps che maunca lu en auters loghens. En quei senn ei il pur da muntogna confruntaus cun pulitas sfidas, pertgei el ha memia paucs mauns per far tut persuls ni en dus. Gliendis han sis menaschis ed ina gruppa d'iniziativa presentau ina nova fuorma da collaboraziun che survescha all'agricultura da muntogna. Il concept sebase sillas experientschas ch'ins fa giu la Bassa culas cooperativas. Glied ch'ha in-

Savens pon ils purs strusch dar damogn alla lavur perquei che las forzas da lavur mauncan.

FOTO A. BEELI

teress da segidar el temps liber ell'agricultura sa daventar commember. Ins paga ina contribuziun e s'oblighescha da luvrar za-

cons dis ad onn sil menaschi. Sco pagaglia datti products da quel. Gest lez aspect ei nuota meins centrals pil project da pilot. Primave-

ra vulan ins fundar ufficialmein la cooperativa.

> PAGINA 3

Gabriela Greiser chi maina la canorta regionala a Scuol.

FOTO F. ANDRY

Üna sporta indispensabla

■ (anr/fa) Per pussibilitar a genituors d'uffants pitschens da lavurar tuots duos daja las canortas. In quellas chüran per gronda part duonnas ils uffants dürant il di. Da quista sporta pon profitar tant las persunas chi educeschan sulettas sco eir las duonnas chi lessan restar activas in lur mansters: Intant chi lavuran sana cha lur uffants sun illas canortas in buns mans. «Da quistas canortas daja impustüt in cità», constata *Kilian Gasser* chi maina il servezzan da pressa da l'Agüda svizzer pella muntogna (ASM), «illas regiuns muntagnardas però manca

quista sporta suvent amo.» Perquai comunichescha la fundaziun ch'ella sustegna la chüra d'uffants extrafamiliara: «L'ASM es cuntschainta impustüt per l'agüd als paurs, ma no sustgnain eir ad oters in muntogna, sco p. ex. a butiers in pitschens cumüns o apunta a las canortas cumünalas o regiunalas.» Duos da quellas canortas sun la «Mäuseburg» a Glion e la canorta «Sunnstrahl» ad Arosa. La canorta «Villa Milla» a Scuol ha realisà la società Chüra d'uffants da l'Engiadina Bassa.

> PAGINA 7

Per miez prezi sin pista

■ (anr/sr) La Skiarena Andermatt-Sedrun fa in pass sorprendent e lantschescha ina nova purschida ella formaziun dils prezis pil turissem d'unviern. A partir da miez december offerescha l'interpresa per 41 francs in abbonament da mesa taxa – ina purschida che fa endamen igl abbonament da mesa taxa dallas Viasfier federalas svizras.

Cun mesa taxa e trens specials

Cun quei abbonament san ils clients dalla Skiarena Andermatt-Sedrun e dallas Pendicularas Mustér ir tochen il matg tontas ga sco ei vulan cun skis per miez prezi. Per levgiar als hosps dalla Bassa il viadi ad Andermatt ha *Samih Sawiris*, il president dil cussegl d'administraziun dalla Andermatt-Sedrun Sport SA, giu l'idea da schar cursar mintgamai las sondas trens specials naven da Turitg ed anavos.

Al Gemsstock/Andermatt ei la sesiun da skis vegnida lantschada la sonda vargada. Las pendicularas a Mustér vegnan – tut tenor relaziuns – aviartas naven dils 30 da november per las fins d'jamna. Culs 21 da december ei igl entir territoriu aviart.

> PAGINA 3

35 onns producziun da musica

DA MARTIN CABALZAR

■ **El decuors dils davos 35 onns ha Radiotelevision Svizra Rumantscha registrau varga 11 000 tetels ed aschia scaffiu in archiv cumplessiv dil cant e dalla musica romontscha.** Cun ina serada da cumpignia cun cant, musica e reminiscenzas ha RTR rendiu sonda passada ella Fermata a Falera in omagi al producent da musica *Giusep Gianin Decurtins*. Sut sia egida ha RTR entschiet 1984 culla producziun

da musica en atgna reschia. Decurtins ei buca mo in producent da musica activ ed innovativ, anzi, era in enconuschider profund dalla scena cantica e musicala dil Grischun. Sco realisatur e coordinatur d'emissiuns da cant e musica al Radio Svizzer ha el gidau a propagar la cultura romontscha sin plaun naziunal. Alla serada da cumpignia ch'ha giu liug sonda passada ella Fermata a Falera ha la moderatura *Esther Berther* schau passar revista ensemen cun *Arnold Spescha*, *Sidonia Caviezel*,

Pius Paulin e *Flavia Walder* entginas episodas ed anecdotas ord la veta professiunala dil maestro romontsch dallas registraziuns. Ad in publicum pli vast ei Giusep G. Decurtins era enconuschents sco ggd, siu cavazzin preferiu alla fin d'ina registraziun gartegiada «cumprau!» ei daventaus sia nodacasa. Sco omagi per siu operar meriteivel ha *Josias Just* dalla capella Alpsu cumponiu aposta il marsch «ggd».

> PAGINA 5

Affons che rumpan tabus

■ (anr/sr) Dils 24 d'october tochen ils 22 da november neschan ils affons dil zodiac scorpion. Ils affons che neschan ussa s'audan tier la generaziun nova e muossan als carstgauns da viver, rir, carezar ed esser ventireivels. Ils scorpions ein fetg directs e midan aschia vegl en niev. Cun lur moda dad esser sforzan ei atras novas entschattas sin quest mund ed els cors dils carstgauns. Scorpions giavischan geniturs che san schar

il vargau vargau e che miran cun els ed auters plein intenziun anavon. Quei e bia auter san ins leger el cudisch «Die Kinder des Herzens», in cudisch dall'astrologa *Regina Casanova* da Cuera e dalla fotografa *Steffi Blochwitz* da Flem. L'Agentura da novitads rumantscha ha discurrei cun l'astrologa davart ils affons naschi el zodiac scorpion.

> PAGINA 6

Sco omagi al meriteivel producent da musica dad RTR Giusep Gianin Decurtins (sen.) ha Josias Just (dretg) cumponiu in marsch persunal. Amiez la moderatura Esther Berther.

FOTO M. CABALZAR

30046

Servetsch d'abunents e da distribuziun: tel. 0844 226 226 mail: abo@somedia.ch

«Prosuments» s'avonzan ellas muntognas

Purs dalla Surselva instradeschan in project da pilot

DAD AUGUSTIN BEELI / ANR

■ **Cunzun giu la Bassa ed ellas aglomeraziuns dils centers ein ils consuments vegni pli critics. Ei vegn buca mo consumau, mobein sedumandau danunder ch'il product deriva. En quei connex dat ei dapi plirs onns giu la Bassa cooperativas agricolas. Il model «Solidarische Landwirtschaft – Solawi» duei vegnir ellas muntognas.** «Solawi» seigi pusseivel e realisabel era els cuolms, han ins udiu gliendisdis sera el Cinema Sil Plaz a Glion. Il Center sursilvan d'agricultura ha envidau ad ina sera d'informaziun pertuccont in'initiativa da zacons idealists dalla Surselva e da Turitg. Els vesan schanzas da fundar in moviment per agricultura da muntogna. Giu la Bassa ei il moviment «agricultura solidarica» ina noziun enconuschenta. Il plaid «Solawi» ei la scursaniziu per «solidarische Landwirtschaft». L'idea sebasea sin ina cooperaziun directa denter purs e consuments. Il pur duei distribuir siu product direct. Ed il consument duei haver in ligiom direct cun sia vivonda, seigi cun fretgs, legums, ovs, carn, latg, garnezi.

Gia 50–60 cooperativas Solawi

Da principi han ils purs dalla Bassa avanzatgs enviars ils purs da muntogna. Els ein datier d'ina pluna consuments. Aschia ein las distanzas cuortas naven dil menaschi puril tier la stizun e tiel consument. Ils cuosts da transport ein bass, e la finala ils cuosts da produziun. Malgrad quei han biars purs dalla Bassa in problem: Il negozi funcziuna autruisa. Il pur da legums havess tuttavia pussevliads cun clientella directa. Il pli savens producescha el pils grossists e lur casas da cumpra, per Coop, Migros, Volg, Lidl, Aldi ed auters. Quei garanteschia entradas regularas. Il pur ei cun quei exposts e dependents dil grossist. La riebla sto esser geometrica- ed esteticamein exacta, ella sto ademplier normas e cundiziuns.

Gidar da mulscher savess esser ina dallas occupaziuns dils commembers da Solawi Surselva.

FOTO A. BEELI

Lunas e modas dil grossist camondan. Aschia sto il meil ch'il pur dalla Turgovia producescha esser bials rodunds, cotschens, diameter da 10,5 centimeters. Ei valan pretensiuns e criteris rigurus. Tiel pur da latg il medem. Era cheu dicteschan ils grossists, il latg sto haver la consistenza definida exactamein, ton proteïn, lactosa, glucosa, grass ed auter. Aschia dependa il product dalla vacca naturalmeïn dil Pavel. Il pur ei en in cherchel viziuz.

Medem tier las tomatas, tier carn, ligiongias cav. Ord quella optica fa ei buca surstar ch'ei dat giu la Bassa gia denter 50 e 60 cooperativas «Solawi». Finamira eis ei da decider sez e far il pur «normal» e buca industrial. Buc il grossist camonda, mobein il pur sez. El Cinema Sil Plaz a Glion han ils promoturs d'in «Solawi» da

muntogna explicau l'idea. Era il pur da muntogna duei producir per gliעד ch'el enconuscha. Viceversa eis ei aschia ch'els consuments dueien enconuscher il menaschi. Ellas regiuns da muntogna sa quei valer per purs da vaccas-mumma, vaccas da mulscher, purs d'animals manedels. Las persunas ch'ei commembras d'ina cooperativa Solawi lavuran direct pil menaschi puril ch'ellas han eligiu. Ellas ein part da quel, gidan da mulscher, fieran ord nuegl, fan seiv, enziardan e reschlan rovans. Quellas persunas san tgei ch'ei drova per ch'ei detti latg, quei product vegn digl iver dalla vacca e buca ord dil pac.

Curclar cuosts da produziun

La fiera globalisada dictescha oz la lavur dil pur. Ellas muntognas mass ei strusch

senza contribuziuns directas. En gliez senn ei il pur dependents dil stadi e buca dil consument. Il moviment d'ina agricultura Solawi Surselva vul prender igl exempel vid ils 50–60 menaschis ch'ei dat gia giu la Bassa. L'entschatta november ein sis menaschis separticipai a dis da fuffergnar. Rodund 50 persunas dall'entira Svizra han visitau la fin d'jamna digl 1. tochen ils 3 da november in dils menaschis. Separticipai al fuffergnadi da «Solawi» da muntogna ein Michael Alig a Sursaisa, Edith e Robert Albin da Tersnaus, Eveline Hauser e Dominik Waldmeier da Curaglia, Jonas Lei da Munt/S. Martin, David e Nadia Deplazes dall'Alp Glivers e Sep e Barbara Candinas da Sumvitg. Ella sala dil Cinema Sil Plaz ein els seprentai cuortamein.

In pur da muntogna ei buca aschi datier dalla clientella, respectiv dil consument. Il fuffergnadi ha cumprovau che «Solawi» ellas muntognas ei tschercau. Ils participants – ils biars dalla Bassa – han saviu prender investa el mintgadi d'in menaschi. Igl ei in auter producir, ed era in auter viver. Il pur sto far bia lavur a maun. Aschia drova el bia temps per lavurs accessorias, far seivs e controllar quellas, ir cul risti grond, far viadis sillas alps, rugalar il caschiel, s'occupar dalla vendita directa. Era far ora lenna, scuar ni far uorden ein occupaziuns ch'il pur sto savens schar anavos. Igl ei in fatg ch'il pur da muntogna drova bia dapli resursas per «producir» ch'il pur dalla Bassa.

Copiar nunpusseivel

L'idea «Solawi» da muntogna emprova da descargar il pur e d'avischinar el al consument respectiv commember dalla cooperativa. El decurs dalla sera han ils iniziants duvrau pliras gadas il plaid «prosuments». La cooperaziun denter producent e consument ei essenziala. Ils cuosts da produziun dueien esser curclai cuo lavur ch'il consument presta sil menaschi. Aunc ussa discuor'ins da tschun dis ad onn engaschi sin in menaschi. Cun 400 commembers d'ina cooperativa dess quei 2000 dis da lavur. Alla sera d'informaziun eis ei denton era resortiu clarament che «Solawi» ellas muntognas selai buca copiar d'ina «Solawi» giu la Bassa. L'idea ei denton s'avanzada pulitamein. Sco quei ch'els iniziants han dau d'entellir eis ei previu da fundar la primavera 2020 officialmeïn in'emprem'uniun ni cooperativa. Entochen lu mettan duas organizaziuns existentas a disposiziun ina part da lur infrastruttura e resursas, numnadameïn l'uniun Center sursilvan d'agricultura a Mustér e la cooperativa Amarenda a Sumvitg-Surrein.

Dapli informaziuns dall'agricultura solidarica ellas muntognas Solawi mira www.bergsolawi.ch ni era www.solawi.ch

Per miez prezi sillas pistas d'Andermatt tochen Mustér

La Skiarena Andermatt-Sedrun e las Penticularas Mustér porschan in abbonament da mesa taxa

DA SUSI ROTHMUND/ANR

■ **Cun l'introducziun d'in abbonament da mesa taxa per 41 francs mettan la Skiarena Andermatt-Sedrun e las Penticularas Mustér novs accents ella formaziun da prezis pil turissem d'unviern.** Skiunzas e skiunzas san cumprar ina ga in abbonament da mesa taxa tier la Skiarena Andermatt-Sedrun ni las Penticularas Mustér e san cumprar cun quel l'entira sesiun 2019/20 cartas dil di per miez prezi. Quella puschida vala naven dil december tochen la fin dalla sesiun il matg.

Renda gia l'emprema ga

Igl abbonament da mesa taxa san carschi cumprar per 41 francs ed affons tochen 15 onns per 20.50 francs. Quei abbonament ei valevels a partir dils 14 da december 2019. Duront la sesiun d'unviern 2019/2020 san ils possessurs d'in tal abbonament cumprar tontas cartas dil di per miez prezi sco ei vulan. Tier in prezi per cartas dil di dad 84 francs (affons 42 francs) renda la cumpra d'in abbonament da mesa taxa pia gia naven digl emprem di. Quest unviern san ils hospes era guder la pendiculara che meina naven da Sedrun el territori da skis da Mustér. Il tren da sport denter Diens e Sedrun cursescha treis ga per ura. «Quella puschida ei ina donaziun remuneronta pils hospes che tuornan puspei. Plinavon rinforzein nus aschia era la colligiaziun da persunas che gaudan ils sports da neiv cul

Cul neiv abbonament da mesa taxa porschan la Skiarena Andermatt-Sedrun e las Penticularas Mustér cartas dil di per miez prezi.

FOTO S. ROTHMUND

territori da skis Andermatt, Sedrun e Mustér», vegn Samih Sawiris, il president dil cussegl d'administraziun dalla Andermatt-Sedrun Sport SA, citaus en in comunicau als mieds da massa. Tenor Sawiris hagian ei aschia realisau ensemen cun las Penticularas Mustér ina puschida che fettschi endamen igl abbonament da

mesa taxa dallas Viasfier federalas svizas. «Culla colligiaziun d'Andermatt via Sedrun entochen Mustér havein nus uss in dils territoris da skis ils pli attractivs. Per miez prezi notabene», puntuescha Marcus Weber, il president dil cussegl d'administraziun dallas Penticularas Mustér SA. Ils ticketts per miez prezi pon vegnir em-

pustai a partir dils 18 da november via la pagina d'internet www.halbpreisabo.ch.

Trens specials naven da Turitg

A partir dils 14 da december vul la Skiarena Andermatt-Sedrun aunc carmalar cun in'ulteriura puschida speciala ils hospes ella regiun da skis. Naven da miez

december vegnan numnadameïn trens directs a transportar ils hospes dallas penticularas naven da Turitg ad Andermatt. A Caschinutta midan ei naven dil tren el bus. Quels trens curseschan mintga sonda allas 06.50 naven da Turitg e retuornan allas 19.10. Els pon vegnir nezegiai sulettamein cun tickets specials dalla Skiarena Andermatt-Sedrun. Il viadi el tren cun retuorn inlus la carta dil di per ir cun skis cuosta cun in abbonament da mesa taxa dalla Skiarena Andermatt-Sedrun, in abbonament da mesa taxa pil traffic public ni in abbonament general 69 francs. Senza in da quels abbonaments cuosta il ticket special 84 francs.

Ils emprems gaudan gia

Al Gemsstock ad Andermatt ei la sesiun da skis gia vegnida lantschada la sonda vargada cun l'avertura dalla «Sonnenpiste» e dalla pendiculara «Gurschen-Flyer». Tochen igl emprem da december eis ei aviert leu duront las fins d'jamna, suenter mintga di. Las penticularas a Mustér vegnan – tut tenor relaziuns – aviartas naven dils 30 da november per las fins d'jamna. Ils 14 da december vegn il territori naven dad Andermatt tochen al Pass dall'Alpsu e Diens aviart e quei directamein duront l'entir'jamna. Culs 21 da december ei igl entir territori d'Andermatt, Sedrun e Mustér cun en tut 180 kilometers pista aviart. Dapi ch'il territori ei colligiav vegn fatg reclama cun Add a plus Andermatt+Sedrun+Disentis.